

KRONIKA NAUKOWA

Sprawozdanie z panelu dyskusyjnego pt. *Balkany – „miękkie podbrzusze Europy”?*, Łódź, 21 listopada 2016 r.

Centrum Naukowo-Badawcze Uniwersytetu Łódzkiego (dalej: UŁ) „Balkany na przełomie XX/XXI w.” powstało w czerwcu 2011 r. Idea jego stworzenia narodziła się podczas ogólnopolskiej konferencji pt. *Bośnia i Hercegowina 15 lat po Dayton. Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość*, zorganizowanej w Łodzi w grudniu 2010 r. przez Katedrę Historii Europy Wschodniej UŁ. Uczestnicy tego spotkania uznali, że istnieje potrzeba powołania interdyscyplinarnego ośrodka naukowego, który zajmowałby się koordynacją i organizacją badań nad problematyką byłej federacji jugosłowiańskiej, jej rozpadu, jak również funkcjonowania nowych państw na obszarze tzw. Bałkanów Zachodnich. Twórcą i pierwszym kierownikiem Centrum był prof. nadzw. dr hab. Paweł Chmielewski.

W 2011 r., przy współpracy z Wydawnictwem UŁ, powstała seria wydawnicza Centrum: „Balkany XX/XXI”, której pierwszymi publikacjami były praca zbiorowa pt. *Bośnia i Hercegowina 15 lat po Dayton. Przeszłość – teraźniejszość – perspektywy. Studia i szkice* pod redakcją P. Chmielewskiego i Sławomira Lucjana Szczesnia oraz monografia w języku polskim i angielskim autorstwa Jana Musia i Marty Szpali pt. *Chorwacja w Unii Europejskiej = Croatia in the European Union*.

Kolejnymi przedsięwzięciami Centrum, kierowanego przez prof. nadzw. dr. hab. P. Chmielewskiego, były dwie duże konferencje interdyscyplinarne, poświęcone 20. rocznicy rozpadu Jugosławii (w grudniu 2011 r., z udziałem blisko 40 referentów) oraz funkcjonowaniu tzw. Bałkanów Zachodnich w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego (w maju 2013 r.). W tych spotkaniach naukowych wzięło udział wielu wybitnych bałkanistów, m.in. prof. prof. Ewa

Bujwid-Kurek, Tadeusz Czekalski, Irena Stawowy-Kawka, Marek Waldenberg, Wiesław Walkiewicz, Jacek Wojnicki, Michał Jerzy Zacharias. Natomiast podczas konferencji w 2011 r., którą zaszczylił swoją obecnością również Ambasador Republiki Chorwacji Ivan Del Vechio, jej uczestnicy wystosowali apel do władz Polski i przywódców Unii Europejskiej (dalej: UE) o kontynuację zdecydowanych działań zmierzających do ściślejszej integracji wszystkich państw bałkańskich z UE.

W roku 2013 ukazały się kolejne cztery książki w serii wydawniczej Centrum: praca zbiorowa *Balkany Zachodnie między przeszłością a przyszłością* pod redakcją P. Chmielewskiego i S.L. Szczesnia oraz monografie: *Mity narodowe i ich rola w kreowaniu polityki na przykładzie państw byłej Jugosławii* Magdaleny Rekść, *System partyjny Królestwa Rumunii. Uwarunkowania i funkcjonowanie* Andrzeja Dubickiego i *System rządów w Republice Chorwacji* Konrada Składowskiego.

Wówczas odszedł nagle kierownik Centrum – w dniu 25 lipca 2013 r., przeżywszy jedynie 67 lat, zmarł prof. nadzw. dr hab. P. Chmielewski. Jak zauważył dr Wojciech Szczepański: „Środowisko polskich bałkanistów zapamięta go [...] przede wszystkim jako organizatora cennych łódzkich inicjatyw, ukierunkowanych na zgłębianie najnowszej historii oraz teraźniejszości Bałkanów Zachodnich”¹.

Centrum, na czele którego stanął prof. nadzw. dr hab. Konrad Składowski, kontynuowało swoją działalność, m.in. organizując kolejną konferencję naukową pt. *Serbia – od rozpadu Jugosławii do Unii Europejskiej?* (w maju 2016 r.) i przygotowując kolejną publikację z serii „Bałkany XX/XXI”, która została poświęcona pamięci Profesora Chmielewskiego.

W dniu 21 listopada 2016 r. w klubie 6. Dzielnica w Łodzi Centrum Naukowo-Badawcze UŁ „Bałkany na przełomie XX/XXI w.” zorganizowało panel dyskusyjny pt. *Balkany – „miękkie podbrzusze Europy”?*, połączony z promocją książki pt. *Balkany Zachodnie w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego* pod redakcją Albina Głowackiego i S.L. Szczesnia. O tej publikacji, jak również o aktualnych problemach, wyzwaniach i zagrożeniach dla Bałkanów rozmawiali reprezentujący UŁ: prof. nadzw. dr hab. K. Składowski,

¹ W. Szczepański, *In Memoriam. Paweł Chmielewski (1 IV 1946 – 25 VII 2013)*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 2013, t. XX, s. 231.

dr M. Reksć i dr S.L. Szczesio (sekretarze naukowcy Centrum) oraz politolog z Uniwersytetu Jagiellońskiego – dr Rafał Woźnica. Spotkanie poprowadził dr Tomasz Lachowski (UŁ).

Panel rozpoczął się od zaprezentowania przez przedstawicieli Centrum sylwetki Profesora P. Chmielewskiego, jak również działalności łódzkiego ośrodka naukowego, zajmującego się obszarem Bałkanów, w tym zorganizowanych konferencjach i serii wydawniczej. Następnie współredaktor i współautor najnowszej publikacji (już siódmej), dr S.L. Szczesio przedstawił ideę powstania pracy oraz jej zawartość. W tomie tym, liczącym blisko 670 stron, znalazły się teksty 23 badaczy z Polski i zagranicy (z Serbii, Bośni i Hercegowiny oraz Włoch) – historyków, politologów, prawników, etnologów, ekspertów ds. terroryzmu. Poruszono w nich m.in. problematykę roli regionu w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego, przestępczości zorganizowanej na Bałkanach, problemów funkcjonowania poszczególnych państw powstałych na gruzach federacji jugosłowiańskiej, w ciągu 25 lat po dezintegracji tego kraju na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Redaktorzy książki we wstępie wyrazili nadzieję, że stanie się ona „aktualną i ciekawą lekturą” oraz „pobudzi do refleksji, pozwoli sformułować postulaty i wnioski, które mogą pomóc w choćby częściowym rozwiązywaniu nabrzmiałych problemów państw regionu Bałkanów Zachodnich”².

Prowadzący to spotkanie dr T. Lechowski zauważył, że mówiąc o Bałkanach, często myślimy zazwyczaj o państwach byłej Jugosławii. Co jednak z Bałkanami Wschodnimi? Wówczas głos w dyskusji zabrał dr R. Woźnica, który przypomniał, że Bułgaria i Rumunia już od 2004 r. są członkami NATO, a od 2007 r. UE. I chociaż członkostwo Sofii i Bukaresztu w strukturach euroatlantyckich doprowadziło do wielu korzystnych zmian w tych krajach, to cały czas ich władze muszą zmagać się z wieloma problemami, jak chociażby korupcją czy przestępczością zorganizowaną. Organy ścigania są zbyt mało aktywne w wyłapywaniu i doprowadzaniu do ukarania sprawców. Zdaniem dr. Woźnicy walka z tymi zagrożeniami nie powinna obejmować tylko modyfikacji przepisów i optymalizacji działań instytucji państwowych, lecz także kompleksowe działania w dziedzinie zwalczania przestępczości zorganizowanej.

² A. Głowacki, S.L. Szczesio, *Od Redakcji, [w:] Bałkany Zachodnie w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, red. eorundem, Łódź 2015, s. 16–17.

1. Paneliści (od lewej): dr Magdalena Reksć, dr Tomasz Lachowski (moderator) dr Sławomir Lucjan Szczesio (ze zbiorów S.L. Szczesia)

Kolejny mówca – prof. nadzw. dr hab. K. Składowski – podkreślił, że kraje byłej Jugosławii są zróżnicowane względem siebie w kontekście obecności w strukturach euroatlantyckich, gdyż Słowenia i Chorwacja są już w NATO i UE, reszta regionu jeszcze nie. Kierownik Centrum omówił też najważniejsze problemy ustroju Republiki Chorwacji oraz aktualną sytuację polityczną w tym państwie. We wrześniu 2016 r. odbyły się w nim przedterminowe wybory, zakończone zwycięstwem konserwatywnej Chorwackiej Wspólnoty Demokratycznej (HDZ). W państwie tym, od momentu uzyskania niepodległości, zaszły daleko idące zmiany. Ich egemplifikacją jest chociażby konstytucja z 1990 r., kilkakrotnie nowelizowana, co prowadziło do głębokich przekształceń dotychczas obowiązującego systemu. Jest to niezwykle ciekawe pole badań naukowych dla historyków, politologów czy prawników. Zdaniem prof. Składowskiego przemiany w Chorwacji, która została pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej, są uważnie obserwowane przez inne państwa regionu także aspirujące do przynależności do struktur UE.

2. Wystąpienie kierownika Centrum prof. nadzw. dr. hab. Konrada Składowskiego (pierwszy z lewej), dr. Rafała Woźnicy (UJ), dr. Magdaleny Reksć i dr. Tomasza Lachowskiego (ze zbiorów S.L. Szczesio)

W czasie debaty nie mogło zabraknąć wątku zaangażowania na Bałkanach supermocarstwa – Stanów Zjednoczonych. Doktor S.L. Szczesio przypomniał rolę Amerykanów w zakończeniu konfliktów w Bośni i Hercegowinie oraz w Chorwacji w 1995 r. (np. „dyplomacja wahadłowa” Richarda Holbrooke’a, nieoficjalne wsparcie koalicji antyserbskiej, doprowadzenie do porozumieniem walczących stron w Dayton), jak również w Kosowie w roku 1999. Doktor M. Reksć nawiązała także do aktualnej sytuacji w USA i państwach bałkańskich po wygranej Donalda Trumpa. Niektórzy politycy i obserwatorzy sceny politycznej, szczególnie w Słowenii, liczą na większą przychylność nowej administracji wobec regionu, mając nadzieję na wsparcie obecnej małżonki amerykańskiego przywódcy supermocarstwa, Melanii Trump. Pierwsza dama urodziła się i wychowała w Słowenii, będącej wówczas jedną z sześciu republik Jugosławii. Ponadto sekretarz Centrum zwróciła uwagę

na problemy państw bałkańskich, które w 2014 r. zostały dotknięte klęską żywiołową – powodzią. Jednak dramat tysięcy obywateli Bośni i Hercegowiny, Serbii czy Chorwacji sprzyjał także działaniom oddolnym, akcjom pomocy i wsparcia poszkodowanym ponad podziałami narodowymi czy religijnymi.

Uczestnicy debaty starali się także odpowiedzieć na pytanie moderatora, czy relacje poszczególnych państw byłej Jugosławii już się unormowały, czy jednak wciąż istnieje ryzyko „powrotu demonów przeszłości” i „bałkańskiej beczki prochu”? Z jednej strony bowiem bośniaccy Serbowie dążą do pełnej niepodległości Republiki Serbskiej od Bośni i Hercegowiny, z drugiej strony często wskazuje się na ponadnarodowe fora współpracy państw byłej Jugosławii. Ciągłym problemem są chociażby kwestia niepodległości Kosowa i stosunków Serbów z Albańczykami czy sytuacja w Macedonii. Nadzieje państw regionu na poprawę swojej sytuacji przez m.in. proces akcesyjny do struktur euroatlantyckich są „studzone” przez problemy Brukseli, w tym np. Brexit. Paneliści ponadto pesymistycznie ocenili szanse krajów bałkańskich na szybki akces do Wspólnoty Europejskiej.

W dyskusję włączyli się także słuchacze, którzy zastanawiali się, czy istnieje możliwość doprowadzenia do „Dayton 2”, czyli ponownych negocjacji o przyszłości państw regionu i ich funkcjonowania na nowych zasadach, w ponad 20 lat od porozumienia kończącego wojnę w 1995 r., i na ile na sytuację na Bałkanach mogą wpłynąć wydarzenia we wschodniej części kontynentu europejskiego, jak chociażby konflikty o Krym czy na Kaukazie.

Niewątpliwie panel dyskusyjny, któremu przysłuchiwało się ponad 30 osób, w tym studenci i pracownicy naukowcy, również spoza Łodzi, był potwierdzeniem ciągłego zainteresowania problematyką Bałkanów, jak i możliwością zaprezentowania dorobku Centrum Naukowo-Badawczego UŁ „Bałkany na przełomie XX/XXI w.”, w tym kolejnej książki z serii wydawniczej. Nie do końca ustabilizowana sytuacja wewnętrzna i wyzwania geopolityczne państw regionu oraz „bagaż przeszłości” będą z pewnością jeszcze niejednokrotnie okazją do opracowania kolejnych publikacji, jak i organizacji spotkań naukowych czy popularnonaukowych oraz rozmów o przyszłości Półwyspu Bałkańskiego.

SŁAWOMIR LUCJAN SZCZESIO
UNIwersytet Łódzki*

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Polski i Świata po 1945 r., e-mail: szczesioslawomir@uni.lodz.pl.